

אגדת ההינים

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

מכות כג-כד | היררכיה בין מצוות

האם יש מצוות חשובות יותר וחשובות פחות?

האגדה הסמוכה לסוף מסכת מכות מצוטטת רבות אצל בעלי ההגות והמחשבה לאורך הדורות. לכאורה היא קובעת באופן דרמטי שאפשר לצמצם את כמות המצוות: היא פותחת בקביעה כי יש תרי"ג מצוות בתורה, ומסיימת במצווה אחת בלבד. נזכיר כאן שלוש דרכים מרכזיות שבהן פירשו רבותינו את האגדה. דרך אחת שבה קראו גדולי ישראל את האגדה (הבולט שבהם הוא הר"ן) היא כהצגת המודל ההיררכי של התורה. אמנם אין כוונת האגדה שרק מצווה אחת היא חובה, אבל אפשר לשרטט פירמידה שבה מצווה אחת עומדת בראש, אחריה כמה מצוות חשובות פחות, וכן הלאה בסולם הדרגות עד שמגיעים לכל המצוות. גם זו אמירה דרמטית, שכן התורה אינה מצהירה בפירוש שיש מצוות חשובות יותר וחשובות פחות, אם כי אפשר לקלוט רושם זה מכל המסכת שמסתיימת כעת – רמות שונות של חומרה וענישה מלמדות על רמות שונות של מצוות או לפחות של איסורים (רבנו בחיי בן אשר). מכל מקום, מגישה זו עולה כי אמונה היא המצווה המרכזית ביותר, ואחריה ערכים שמתיישמים במישור שבין אדם לחברו – אמת, ישר, חסד וכדומה.

דרך שונה, אך לא רחוקה מדרך זו, מזהה גם היא מודל היררכי – אך לא בין מצוות אלא בין ערכים ועקרונות (העיקרים, מהר"ל). לפי דרך זו, הפסוקים המצוטטים כאן אינם עוסקים במצוות מסוימות אלא בערכים ובאורחות חיים. ערכים אלה הם כללי היסוד שתחתיהם נכנסות כל המצוות. לפי זה ייתכן שכל המצוות שוות בערכן, אך מכל מקום הן אינן אוסף אקראי של ציוויים, אלא מערכת מסודרת שנובעת מעקרונות יסוד.

הדרך השלישית היא למעשה פיתוח של הדרך השנייה (מהרש"א, ובדומה בשל"ה), והיא רואה את כל חלקי האגדה – החל מהקביעה שמספר המצוות הוא תרי"ג ועד להעמדת האמונה כיסוד הכל – כחטיבה אחת. המשמעות היא שייחוס שתי הדברות הראשונות לדיבור האלוקי הישיר – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום" – היא חלק בלתי נפרד מהאגדה. התורה ניתנה כשתי מצוות בלבד, שהן שני צדדים של אותה מטבע – אנכי ה' אלוקיך, לא יהיה לך אלהים אחרים. מצוות עשה אחת ומצוות לא תעשה אחת (בדומה לשתי המצוות היחידות שנצטווה אדם בגן עדן: מצווה לאכול ואיסור לאכול). הקב"ה אחד, וממבטו האלוקי מצווה אחת כוללת הכל. אולם כשהתורה יורדת למציאות היא צריכה להתפרט לפרטים מרובים, בהתאם לכל סוגי המצבים, המקרים והאנשים. כך היא מתפצלת לבין אדם לחברו ובין אדם למקום, ומתפצלת בין אהבה ליראה (באופן דומה ביאר המהר"ל את הערכים המרכזיים לפי אגדתנו), ולבסוף מגיעה לתרי"ג מצוות.

במבט חיצוני אפשר לחשוב שכל אדם עומד מול מבול של ציוויים, אך אם נעמיק נראה שיש להם שורשים משותפים, ואם נעמיק עוד ועוד נגיע לשורש אחד: צדיק באמונתו יחיה, אנכי ה' אלוקיך.

הדרך עלך מסכת מכות!

תנא: דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה... אמר רב המנונא: מאי קרא? תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. בא דוד והעמידן על אחת עשרה, דכתיב: מזמור לדוד ה' מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך, הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו, נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר, כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם...

בא ישעיהו והעמידן על שש, דכתיב: הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע...

בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב: הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם א-להיך...

חזר ישעיהו והעמידן על שתיים, שנאמר: כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה...

בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה.

